

منابع

۱. فصلنامه پیام کتابخانه، سال دوم، شماره اول، بهار ۱۳۷۱.
۲. مجله آینه پژوهش، س ۵، ش ۵، ۱۳۷۳.
۳. مرکز اسناد و مدارک علمی ایران، آفت‌ها و آسیب‌های کتاب: روش‌های علمی و عملی پیشگیری و ترجمه، ۱۳۶۳.
۴. مرکز اسناد و مدارک علمی ایران، حفاظت و نگهداری اسناد و کتب، ۱۳۶۷.
۵. نیکنام، مهرداد. آفت‌ها و آسیب‌های مواد کتابخانه، ۱۳۷۱.

در حال حاضر در سراسر دنیا مؤسسات بسیاری در این زمینه فعال هستند و برنامه‌های کنترل سوانح در بسیاری از کشورها در شرف بازدهی است. کتابخانه‌ها، مراکز اسناد، بایگانی و نهادهایی از این دست هیچ یک نمی‌توانند و نباید از تهیه چنین برنامه‌هایی غفلت ورزند بویژه اگر این کار در سطح ملی و با همکاری سازمان‌هایی چون کتابخانه ملی ایران، سازمان اسناد ملی، مرکز اطلاعات و مدارک علمی، هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور و دیگر سازمان‌های مهم و مرتبط انجام پذیرد، شاهد بازدهی مؤثر آن خواهیم بود.

موضوع، وسایل و تجهیزات مقابله با سوانح و در نهایت دارای دستورالعمل برنامه‌ریزی شده‌ای باشد البته هر کتابخانه و مؤسسه مرتبط به این موضوع باید با توجه و الهام از برنامه ملی کنترل سوانح برنامه اختصاصی مؤسسه و یا سازمان متبوع خود را تهیه کند تا بتواند به سرعت و با آرامش در صورت وقوع موقعیت اضطراری عکس‌العمل مناسب و صحیح نشان دهند. مایه دلگرمی است که در سال‌های اخیر پیشگیری از سوانح به طور روزافزونی مورد توجه و بحث کتابداران و متخصصان حفاظت و نگهداری قرار گرفته و به عنوان بخش لازمی از سیاست حفاظت و نگهداری در هر مؤسسه شناخته شده است.

دانشگاه‌های مجازی محل مناسبی برای تحصیل در قرن ۲۱

نوشته: محمد حسن زاده^۱ - محسن آقا کثیری^۲

پیشرفت‌ها و حفظ جایگاه و تأثیر خود به عنوان عاملی مؤثر در این فعل و انفعالات وسیع از یک طرف و خیزش به سوی پیشرفت همسو با سایر عوامل تأثیرگذار از طرف دیگر گردیده است. در عالم آموزش بخصوص آموزش عالی هم این مورد به صورتی دیگر و در نتیجه عواملی چند تحقق یافته است: اولین عامل پیشرفت

با عنوان **تکنولوژی اطلاعات** خودنمایی کرده و موجب تغییرات عمده‌ای در عرصه روابط اجتماعی و حتی روابط فردی و گروهی و آموزشی هم شده که برای هر فرد هم مایه شگفتی و هم مایه خوشحالی و از طرف دیگر هم باعث تأمل و چاره‌اندیشی در راستای سنخیت بخشیدن به وظایف خود با این

درآمدی بر دانشگاه‌های مجازی

از آنجایی که پیشرفت علم و تکنولوژی و در نتیجه تسهیل ارتباطات بین مردم و اقشار مختلف بر تمام سطوح جامعه تأثیر گذاشته موجبات تغییر و تحولات بعضاً بنیادی را در ساختارهای ارتباطی و اجتماعی بشر فراهم آورده و خود نیز به شکلی دیگر در قالب پدیده‌ای

تکنولوژی اطلاعات می‌باشد که انتقال اطلاعات و داده‌ها را تسریع کرده و پل ارتباطی محکمی بین افراد در هر کجای دنیا ایجاد نموده و دهکده جهانی مک لوهان را عینیت بخشیده و محملی به نام اینترنت و محیطی تحت عنوان وب را به جامعه معرفی کرده که بساط همه نوع مشکل موجود در راه ارتباطات را بر چیده و ایده‌های غیرممکن مردم را ممکن ساخته است. دومین عامل پدیده‌ای به نام انفجار اطلاعات است که سیل عظیمی از اطلاعات را به یاری تکنولوژی اطلاعات به خانه‌ها، محل کار، دانشگاه‌ها، کلاس‌های درس و حتی کیف و چمدان‌های پژوهشگران و عامه مردم گسیل داشته و خود انقلاب عظیمی را در نحوه ارسال و وجوب تغییر جدی در عالم مدیریت، گزینش اطلاعات و استفاده بهینه از آن را موجب شده است. سومین عامل مشغله‌های فکری زیاد که از ارمغان‌های رواج زندگی شهرنشینی و پدیدار شدن جوامع صنعتی است می‌باشد. در نتیجه آن مردم مجبورند تا در طول شبانه روز به کارهای روزمره‌شان پرداخته، جوابگوی پرسش‌های حرفه‌ای مراجعان اداره خود بوده، با دیگران ارتباط اجتماعی خودشان را حفظ کرده، در زمینه حرفه خودشان تحقیق و تفحص نموده، خودشان را با قافله افسار گسیخته پیشرفت‌های روزانه هماهنگ سازند و چندین مشغله فکری و ذهنی دیگر... که همه اینها ایجاب می‌کنند که شخص بهتر است کارهایش را در یک مکان واحدی از طریق ارتباط با افراد و ادارات دیگر انجام دهد و حتی از وقت خودش که حکم طلا را دارد به نحو احسن در راه اعتلای سطح علمی و رفع نیازهای روزانه‌اش استفاده کند. چهارمین عامل رواج نشر الکترونیکی به عنوان زاینده رشد تکنولوژی اطلاعات است، با توجه به موارد و عوامل قبلی ضرورت جایگزینی نشر الکترونیکی با نشر

سنتی (یعنی صورت مکتوب) بیش از پیش احساس می‌شود که هم از لحاظ اجتماعی، اقتصادی، ارتباطی و تسهیلات دسترسی، ذخیره، ارجاع، توزیع، اشاعه و هم از لحاظ تولید و انتشار به مراتب آسان‌تر و سهل‌الوصول‌تر از شیوه‌های سنتی است. و بالاخره پنجمین عامل اهمیت یافتن ارتباطات دو جانبه و چند جانبه می‌باشد که این عامل مهمی در پیشبرد اهداف بوده و حتی سنگ بنای تفکر ایجاد شبکه‌های ارتباطی و اطلاع‌رسانی و به تبع آن نوع جدیدی از دانشگاه‌ها و کلاس‌های آموزشی است. در تکاپو برای کسب اطلاعات مفید از بین این همه اطلاعات منتشره در سطح جهانی، دانشجو نیاز مبرمی دارد که از یک طرف با اطلاعات منتشره و از طرف دیگر با استاد خویش و در بعد سوم قضیه با همکلاسان و اساتید دیگر فن و حتی خود وسایل ارتباطی تعامل داشته و در یک مکان واحد و زمان محدود و مناسب از نظریات آنان به عنوان مشاور تحصیلی و پژوهشی استفاده کند. که همه اینها دست به دست هم داده و محیطی را برای دانشگاه در قرن ۲۱ تعریف کرده‌اند که از آن به عنوان دانشگاه مجازی^۳، دانشگاه اینترنتی^۴، یا دانشگاه مدرن^۵ تعبیر می‌شود. این مؤسسات آموزشی افق جدیدی را به روی آموزش عالی گشوده‌اند که آموزش از راه دور^۶ نامیده می‌شود.

سابقه این نوع آموزش به دهه ۱۹۸۰ به بعد برمی‌گردد که دانشگاه‌های آمریکا از قبیل: هاروارد، میشیگان و سایر دانشگاه‌ها در غرب با بهره‌گیری از تکنولوژی جدید قسمتی از کلاس‌های خودشان را از طریق شبکه‌های دانشگاهی خودشان ارائه کردند. رفته رفته در دهه ۱۹۹۰ این کار توسعه یافته و شامل دانشکده‌ها و گروه‌های مختلف تحصیلی از قبیل: حقوق، بهداشت، تاریخ و... هم گردید. در

سال‌های آخر قرن بیستم (عصر ارتباطات) که در واقع عصر خیزش قابلیت‌های بشر به سوی تسخیر نیروهای طبیعی بود دانشگاه‌های تمام Online و در واقع کاملاً مجازی پا به عرصه ظهور گذاشتند مثل: Funix, Yorktown, Penn state و... که تمام دروس و کلاس‌های خودشان را بر روی اینترنت ارائه کرده و آموزش از راه دور و مجازی را در عرصه سایبرتیک عملی ساختند. (۱)

شیوه عمل در دانشگاه‌های مجازی

در دانشگاه‌های مجازی همه امور از طریق اینترنت، صفحات وب و سایت‌های کامپیوتری انجام می‌شود. دانشجو به جای مراجعه حضوری به مرکز آموزشی و انتظار در صف‌های طولانی ثبت‌نام و یا حضور اجباری در کلاس‌های درس در ساعات معین و یا مطالعه کتب درسی مکتوب، با دانشگاهی که خودش می‌خواهد ارتباط برقرار کرده و در اسرع وقت ثبت‌نام و از همان جا در کلاس‌ها و بحث‌های گروهی و کنفرانس‌های برگزار شده شرکت کرده و از وضعیت درسی سایر همکلاسی‌هایش جویا شده و به یاری آنها درس را مرور کرده و تبادل اطلاعات می‌نماید و هر وقت که دلش خواست و یا مشکلی پیش آمد با استاد خودش ارتباط برقرار کرده و رفع اشکال می‌نماید و سری به کتابخانه مجازی^۷ زده و از منابع خود دانشگاه و سایر دانشگاه‌ها استفاده می‌کند. (۲)

در دانشگاه‌های مجازی آنچه که برای دانشجو لازم است عبارتند از: ۱. کامپیوتر شخصی با قابلیت اتصال به شبکه جهانی اینترنت ۲. خط تلفن و دیگر وسایل مورد نیاز برای برقراری ارتباط و متصل شدن به شبکه (از قبیل: مودم، انواع کارتها و غیره) ۳. مهارت‌های فنی در ایجاد ارتباط بهینه با مراکز و استفاده از

بولتن‌ها، تابلوهای اعلانات کلاس، مطالب درسی، جزوات و سایر راهنمایی‌های اساتید. که این سه عامل ساختار اصلی تحصیل در یک دانشگاه مجازی را تشکیل می‌دهند و بعد از آن دانشجو می‌تواند خودش در حد توان خود و با توجه به ایجاب مطالب کلاسی، بحث‌های رایج و موضوع درس خود در دنیای اطلاعات به آنچه که می‌خواهد دست یابد. (۳)

امتیازات دانشگاه‌های مجازی و برتری‌های آن نسبت به دانشگاه‌های سنتی

دانشگاه‌های مجازی از چند نظر بر دانشگاه‌های سنتی برتری دارند که باعث پذیرش و مقبولیت آنها نزد افراد گشته است:

۱. سادگی و آسان بودن استفاده از تکنولوژی اطلاعاتی در امر آموزش. با توجه به اینکه کارهای طاقت‌فرسا و وقت‌گیر آموزشی با رواج تکنولوژی و تجهیزات اطلاعاتی به صورتی آسان و دسترس‌پذیر در آمده‌اند دیگر بکارگیری روش‌های سنتی در امر آموزش با عقل سلیم هم سازگار نیست و در جایی که با استفاده از چندین دستگاه کامپیوتر شخصی متصل به شبکه، هزاران دانشجو می‌توانند حتی از جزییات و تفصیلی که در کلاس‌های فیزیکی اغلب از قلم می‌افتاد آگاه شوند و در حداقل زمان ثبت‌نام کرده و سر فرصت مطالب درسی را مرور کنند و جایی که دیگر محل کار رفتن، مسافرت، دوری مسافت و... آن تأثیر بازدارندگی خودشان را از دست داده‌اند هیچ لزومی ندارد که دانشجو در ساعات معینی از روز به یک کلاس رفته و اغلب با مشکلات فراوان و اضطراب و مشغله‌های فکری دیگر سر درسی حاضر شود. بنابراین انعطاف‌پذیری در قبال برنامه‌های کاری و روزمره دانشجو میزان مقبولیت دانشگاه‌های مجازی را

به عنوان محلی برای ادامه تحصیل افزایش داده است.

۲. برقراری آرامش روحی در دانشجویان. دیگر دانشجو خودش را در جملو چندین همکلاسی که حرکاتش را زیر نظر دارند و نیز استادی که هر آن باید جوابگوی او باشد، احساس نمی‌کند و آن اضطراب کلاس‌های درس سنتی ناشی از کمرویی و خجالتی بودن و مشکل روحی و روانی ناشی از آن را نداشته و با فراغ بال و امنیت خاطر در اتاقی که خودش انتخاب کرده یا در محل کار یا در حین مسافرت با کامپیوتر Laptop خودش به کلاسش سر زده، در گروه‌های بحث شرکت کرده، به کتابخانه مراجعه نموده، از اطلاعات همکلاسی‌هایش استفاده و از آنها کمک گرفته که همه اینها موجبات خوشبختی و آرامش خاطر وی را فراهم می‌آورند تا هر چه بیشتر از مطالب درسی خودش استفاده نموده و به دنبال حل تکالیف خودش باشد و حتی در کلاس‌های عملی خودش مثلاً در رشته بهداشت روستایی به یک روستای مجازی سر زده و مشکلات آن را در باب نبود یک بیمارستان محقر و یا مشکلات بهداشتی حاد دیگر به طور عینی مشاهده کند که همه و همه اینها بر روی اینترنت و به لطف تکنولوژی اطلاعاتی و پیشرفت ارتباط تا به حد باور نکردنی امکان‌پذیر شده و در دانشگاه مجازی متبلور گشته است.

۳. حس همکاری متقابل در روابط چند جانبه و درگیر کردن دانشجو با مسائل و موضوعات دیگر. در دانشگاه‌های مجازی از آن جایی که دانشجویان با همدیگر، با استاد، سازمان‌های دیگر، با مطالب درسی و موضوعات مربوطه در تعامل هستند، از یک طرف یگانه نوع حس همکاری مضاعفی به دانشجو دست می‌دهد و از طرف دیگر خود دانشجو هم به واسطه تکالیف و مسائل درسی تحت انگیزش و

الهام قرار می‌گیرد تا از درهای باز علم اینترنت وارد شده و هر چه را که نیاز دارد تهیه کرده و همیشه به دنبال علم برود که بعضی‌ها این را به منزله یک نوع تغییر در نظریه آموزشی قلمداد کرده و سخن از تغییر مسیر آموزش از یاد دادن^۸ به یادگیری^۹ به میان می‌آورند یعنی دیگر صرفاً به آنچه که استاد یاد می‌دهد اکتفا نمی‌شود بلکه دانشجو خودش تشویق می‌شود که با وجود امکانات کافی به دنبال علم و موضوعات مورد علاقه رفته و با مشکلات سرراه انتخاب بهترین‌ها و مطلوب‌ترین‌ها دست و پنجه نرم کند. و با توجه به اینکه در دانشگاه‌های مجازی دانشجو رشته، دانشگاه، کلاس و حتی استاد خودش را با علاقه خودش انتخاب می‌کند به آن خاطر دیگر هیچ مشکلی از لحاظ آرامش خاطر نداشته و خود خواسته به دنبال تحقیق و تکمیل اطلاعات خود می‌رود که این خود بر امتیازات دانشگاه مجازی بر دانشگاه سنتی می‌افزاید. (۴)

۴. تأکید بر کیفیت آموزش و برنامه‌ریزی اصولی، دانشگاه‌های مجازی چون در معرض رقابت با دانشگاه‌های دیگر هستند و هر آن انتظار می‌رود که اشتهار و اعتماد خودشان را در مقایسه با دانشگاه‌های دیگر چه از نظر علمی و چه از نظر پذیرش مدرکشان در محل‌های کاری و استانداردهایی که در کشورهای پیشرفته برای آنها قائل شده‌اند از دست بدهند بدین خاطر سعی‌شان بر این است که هر چه بیشتر آموزش خودشان را از لحاظ کیفیت ارتقاء دهند و برنامه‌ریزی اصولی داشته باشند تا بتوانند هم از جایگاه خودشان در مقام مقایسه حفاظت کنند و هم اینکه روز به روز بر اعتبار مدارک خودشان افزوده و دانشجویان بیشتری را جذب کنند که این نوع جدید از رقابت باعث شده است تا دانشگاه‌های مجازی خیلی محتاطانه به مسئله نگاه کنند. به عنوان مثال: دانشجو هنگام انتخاب

دانشگاه، به فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های مختلف سر زده و از آنها در مورد اعتبار مدارک آنها در بازار کار سؤال می‌کنند که این خود باعث جدیت بیشتر در کار دانشگاه‌های مجازی در مقایسه با دانشگاه‌های سنتی می‌شود. (۵)

۵. کاهش در هزینه و مقدار اتلاف وقت آموزشی در دانشگاه‌های مجازی. همانطور که بیان شد در دانشگاه‌های مجازی دانشجو مجبور نیست در ساعات معینی در سرکلاس درس در مکان معینی حاضر باشد بلکه از هر جایی می‌تواند با استفاده از کامپیوتر خودش با کلاس اینترنتی خود ارتباط برقرار کند که این قابلیت انعطاف میزان اتلاف وقت را تقریباً به صفر رسانده و هیچ مشکلی را در روال عادی زندگی روزمره فرد دانشجو به وجود نمی‌آورد. همچنین بطور قابل توجهی هزینه‌های تحصیل را در مقایسه با دانشگاه‌های سنتی کاهش می‌دهد. خانام (Carlia - Wright - Jukes) دانشجوی دانشگاه مجازی Jones با احساس خوشحالی از ادامه تحصیلش در یک دانشگاه مجازی می‌گوید که: من ساعت ۳ به وقت محلی بیدار شده و سری به کلاس‌هایم زده، تکلیف‌هایم را انجام داده، با همکلاسی‌هایم ارتباط برقرار کرده و بعداً قبل از اینکه دو فرزندم که به مدرسه می‌روند بیدار شوند غذای آنها را هم آماده می‌کنم و ادامه می‌دهم که من در قبال تحصیلاتم \$ ۱۰۵۰۰ خواهد پرداخت که در مقایسه با ۴۰۰۰۰ تا \$ ۹۰۰۰۰ دانشگاه‌های سنتی خیلی ناچیز بوده و در ضمن هیچ وقتی از من گرفته نشده است و من با آرامش خاطر به تحصیلاتم ادامه می‌دهم و در ژوئن ۲۰۰۲ فارغ‌التحصیل می‌شوم. وی همچنین این ادامه تحصیل را به منزله رویارویی تصور می‌کند که به واقعیت تبدیل شده است. (۶). این چنین امتیازات و صدها تسهیلات دیگر که در سایه تحصیل در دانشگاه‌های مجازی برای

دانشجو حاصل می‌شود باعث جذب هر چه بیشتر دانشجویان به دانشگاه‌های مجازی و نهایتاً جایگزین شدن آنها با دانشگاه‌های سنتی می‌گردد. که در حال حاضر دانشگاه‌هایی مثل: فونیکس از طریق Online، ۱۵۰۰۰ نفر دانشجو را تربیت می‌کند و دانشگاه کاپلا اخیراً ۳۵ میلیون دلار در این راه خرج کرده است و دانشگاه نظامی آمریکا که از سال ۱۹۹۲ شروع به کار کرده بیش از ۱۵۰۰ نفر دانشجو را از طریق Online جهت تحصیل پذیرفته است. دانشگاه‌های جونز، جن کام نیویورک، هربرت، هاگن آلمان، جان استوارت، ساری مکی هلند، ایوا کره جنوبی، کوام انکرومای غنا و... هم روش‌های یکسانی را برگزیده‌اند. (۷)

در حال حاضر در آمریکا بیش از ۱/۶ میلیون نفر از طریق Online تحصیل می‌کنند. در کره جنوبی تنها در بخش زنان ۸۰۷۹۹ نفر دانشجو از این طریق در دانشگاه ایوا مشغول به تحصیل هستند. فعالیت‌های دانشگاه‌های مجازی تنها به آموزش منحصر نماند. بلکه روابط سیاسی، فرهنگی و هنری با سایر کشورها و حتی قاره‌ها را هم در برنامه‌های خودشان گنجانده‌اند به عنوان مثال: اخیراً دانشگاه مجازی آمریکایی - آفریقایی با مشارکت ۱۵ کشور آفریقای غربی و آمریکا با همکاری دانشگاه‌های مجازی Penn State و علوم و تکنولوژی (Kwam Nkroma) غنا با بیش از ۱۵۰۰۰ نفر دانشجو فعالیت خودشان را در زمینه‌های فرهنگ، هنر، موسیقی و سایر برنامه‌های اجتماعی شروع کرده‌اند که خود فصل تازه‌ای از ارتباطات را بین فرهنگ‌ها و ملت‌های مختلف جهان در قالب دانشگاه‌های مجازی گشوده و موجبات تعامل افکار و اندیشه‌ها را در کنار برنامه‌های درسی فراهم آورده است. (۸)

مشکلات و موانع فرا روی دانشگاه‌های مجازی

با در نظر گرفتن نقش دانشگاه‌های مجازی در امر آموزش پی می‌بریم که در دانشگاه‌های سنتی آموزش در دو بعد قابل بررسی است یکی مفهومی یعنی محتوای مواد آموزشی و برنامه‌ها و کیفیت کار آموزش و دیگری روش تعلیم یا همان طرح‌های آموزشی که هر استاد با توجه به موقعیت کلاس، دانشجو و مفاهیم موضوع مورد بحث، آنها را طراحی کرده و بر اساس آن عمل می‌کند. ولی در دانشگاه‌های مجازی این امر به صورت یک مفهوم سه بعدی در آمده است که روش‌های استفاده از تکنولوژی آموزشی و تنوع سیستم‌های انتقال داده‌ها و اطلاعات آموزشی در این میان به عنوان رمز کلیدی در آمده و موفقیت هر دانشجو و به تبع آن هر دانشگاه به نبوغ، خلاقیت و برنامه‌ریزی اصولی در کاربری این تکنولوژی‌های روزافزون بستگی پیدا می‌کند. تا جایی که انتظار می‌رود تا ۲۰ سال آینده دانشگاه‌های سنتی به عنوان یک چیزی ناکارآمد جای خود را به یک سیستم یکپارچه و الکترونیکی به نام دانشگاه مجازی می‌دهند. نیاز به پذیرش رویکردی جدید در تعریف کار دانشکده و تخصیص بودجه کافی برای تکنولوژی‌های جدید و حتی برنامه‌ریزی‌هایی متفاوت از شیوه‌های قدیمی در روندی پویا و قالبی منسجم بیش از پیش احساس می‌شود در واقع مفاهیم دانشجو، استاد، کلاس، درس، دانشگاه، دانشکده، کتابخانه و حتی نوع ارتباط و تعاملات باید مورد تجدید نظر جدی قرار گیرد. (۹)

در این راه پر فراز و نشیب مشکلاتی هم گریبانگیر جامعه اطلاعاتی و آموزشی می‌شود. ۱. هزینه نسبتاً بالای تجهیزات مورد نیاز

برای شرکت در برنامه‌های تحصیلی دانشگاه‌های مجازی. در پی پیشرفت‌های شگفت‌انگیز که همه روزه در زمینه تکنولوژی اطلاعات که زیر ساختی برای دانشگاه‌های مجازی به شمار می‌روند روی می‌دهد هر کاربر باید کامپیوتر و تجهیزات مناسبی برای خودش داشته و علاوه بر اینها توان به روز نگهداری آنها را هم داشته باشد تا بتواند به نحو احسن از موقعیت‌های تحصیلی استفاده کند که طبعاً چنین کارها هزینه‌هایی برای کاربران و دانشجویان در بر خواهد داشت که مشکل عمده‌ای در راه ادامه تحصیل از این طریق به شمار می‌رود.

۲. مسئله مربوط به طرز تنظیم بازار جهانی آموزش و شیوه اعتبار دهمی به مدارک و ارزیابی آنها. این مسئله زمانی مورد پیدا می‌کند که دانشجویان مشغول به تحصیل در دانشگاه‌های مجازی تحصیلاتشان را پشت سر گذاشته و وارد بازار کار شده و در آنجا با مشکل اعتبار مدرک تحصیلی‌شان روبه‌رو می‌شوند در این مورد در کشورهایی مثل: آمریکا، انگلستان و... در ایالات و شهرهای مهم ستادهای مخصوصی برای کنترل اعتبار مدرک تحصیلی این نوع دانشگاه‌ها تشکیل شده و صلاحیت دانشگاه‌ها را از مورد ارائه دوره‌های مجازی بررسی می‌کنند که دانشجو باید قبل از ثبت نام با پرس و جو از فارغ‌التحصیلان و مشاوره با مراکز مختلف و بازبینی برنامه‌های هر دانشگاه بعد از حصول اطمینان از درجه و اعتبار آن مرکز اقدام به ثبت نام کند تا بدین طریق آنهایی که فاقد صلاحیت هستند به مرور زمان از صحنه رقابت با دانشگاه‌های معتبر حذف شوند تا بازار وسیع و جهانی آموزش هم به تبع آن نظم و سامانی پیدا کند. (۲)

۳. انحصار آموزش به افرادی که امکانات مورد نیاز برای ادامه تحصیل را دارند. البته این

مشکل در مورد نظام‌های آموزش خصوصی سنتی هم محل بحث و بررسی بود. بعضی‌ها نگران آن هستند که با رواج دانشگاه‌های مجازی تنها افرادی می‌توانند از آموزش عالی بهره‌مند شوند که امکانات از قبیل: تجهیزات و وسایل ارتباطی مورد نیاز و توانایی‌های فنی لازم را داشته باشند که این مسئله را ما به عهده‌ی زمان می‌گذاریم تا ببینیم در آینده چه اتفاقاتی خواهد افتاد؟ آیا واقعاً نبود امکانات مانع از ادامه تحصیل افراد قشرهای پایین جامعه خواهد شد یا نه؟ امید آن است در آینده مقالات و بحث‌های زیادی در این مورد نوشته و انجام شود تا کم و کیف قضیه بیشتر آشکار شود.

دانشگاه‌های مجازی و نقش اطلاع‌رسانان

آیا در اینترنت و Web با پیشرفتی که تکنولوژی اطلاعات طی می‌کند محلی از اعراب برای اطلاع‌رسانان هست یا نه؟ این سؤالی است که هر متخصص اطلاع‌رسانی در مواجهه با پدیده‌ای به نام تکنولوژی اطلاعات و به تبع آن دانشگاه‌های مجازی و مفاهیم مشابه آنها از خودش می‌پرسد. با نگاهی عمیق به کیفیت و جوهره اطلاعات در دانشگاه‌های مجازی ما یک نوع ارتقای جایگاهی هم برای اطلاع‌رسانان مشاهده می‌کنیم. از آنجایی که دیگر در این نوع محیطها اطلاعات و تکنولوژی اطلاعات حرف اول را می‌زند اطلاع‌رسانان از یک جهت زمینه فعالیت و هنرنمایی بیشتری پیدا می‌کنند و از یک جهت هم تحت فشار مضاعفی از جانب تکنولوژی پیشرفته اطلاعات قرار می‌گیرند. به این معنا که اطلاع‌رسانان با ادغام دو محرک (زمینه فعالیت و فشار پیشرفت تکنولوژی) یک پاسخ مناسبی به نیاز زمان خویش بدهند که این پاسخ چیزی نیست به جز نسل جدیدی از

اطلاع‌رسانان که در واقع شالوده‌ای از علوم کتابداری و کامپیوتری با تکیه بر فنون اطلاع‌رسانی بتوانند نقش خودشان را در تولید، پردازش و اشاعه اطلاعات چه در اطلاع‌رسانی موضوعات و چه در کتابخانه‌های مجازی آن دانشگاه‌ها نقش خودشان را ایفا کنند. (۱۰) و در عصری که اطلاعات و اطلاع‌رسانی جایگاه خودش را پیدا کرده است باید از این موقعیت در راستای پیشبرد اهداف منسجم و برنامه‌ریزی شده و با توان رقابتی در قبال مسائل مختلف و محمل‌های اطلاعاتی گوناگون در عرصه بیکران مبادله اطلاعات بر بال موتورهای کاوش و پروتکل‌های انتقال و در یک کلام جامعه اینترنت وارد عمل شده و ایفای نقش نمایند. در واقع برای اطلاع‌رسانان چاره‌ای جز تطبیق حرفه و دانش خود با تکنولوژی روز وجود ندارد و در قرن ۲۱ در عصر اطلاعات و دانشگاه‌های مجازی پیدایش و جا افتادن چنین نسلی اجتناب‌ناپذیر است.

نتیجه‌گیری و راه‌کارهای توسعه و پیشرفت در حیطه دانشگاه‌های مجازی

در قرن ۲۱ دانشگاه‌ها با سرعتی هر چه تمام‌تر به سوی دنیای مجازی و الکترونیکی شدن در حرکتند که این حرکت بطور چشمگیری سازمان آنها را تحت تأثیر و دگرگونی قرار داده است. دانشگاه‌های سنتی در مرحله عبور از سنتی به مجازی هستند که شکل کلاسها، نحوه ارتباطات، مدل کتابخانه‌ها، اتاق‌های کنفرانس و اوقات تخصیص یافته برای شرکت در کلاسها، برنامه‌های تحصیلی، شیوه ثبت نام و اخذ مدرک همگی در معرض تغییر و تحولی عظیم قرار گرفته‌اند. این تغییر و تحول نهایتاً به نفع دانشجویان و افرادی که به هر دلیلی وقت شرکت در کلاسها و کنفرانسها را نداشته‌اند، می‌باشد.

university and educational opportunity. Higher Education - Management. Vol. 11, No. 2, P.43.
15. Sangaran, Shyla. 2001. *Teaching challenges in education*. Coputimes Malaysia. 9 Apr., P. 1.

یادداشت‌ها

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی
۲. کارشناس گروه اطلاع‌رسانی دانشگاه تربیت مدرس

3. Virtual College
4. Internet Universitie
5. Modern Universitie
6. Remote Learning
7. Virtual Library
8. Teaching
9. Learning

اطلاعاتی مهم همچنین محل‌های اطلاعاتی مطلوب آشنا شوند. ۵. با دیجیتال کردن بخش‌های اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های دانشگاه و دانشکده‌ها خود را به یک تحول عظیم قریب‌الوقوع در عرصه آموزش مهیا سازند.

منابع

1. Bishirjian, Richard J. 2001. *Profits, Education and the Internet: Giving educational benefit those who value them*. Vital speeches of the day. 15 Mar., Vol. 67, No. 11, P.
2. Kerka, Sandra. 2000. *Virtual learning: The good, The bad and The ugly*. Eric Clearinghouse. No. 12, P. 4.
3. Dilk, Anja. 1999. *Virtual University*. Baumeister. Vol. 96, No. 3, P.36.
4. Gouveia, Luis M. 1999. *Digital support for teachers teaching: Current experience on using Internet Facilities in Virtual university environment*. Educational Media International. Vol. 36, No. 1, P. 19.
5. Masikewic, Z. 2000. *Surfing for colleges on the net*. Current World. Vol. 28, No. 4, P.
6. Ligos, Melinda. 2000. *Turning to Online schools for advanced degrees*. New York Times. 19 Nov., P.
7. Roach, Ronald. 2001. *Distance education course to explore African and Africa - American Art*. Black issues in Higher Education. 12 Apr., Vol. 18, No. 4, P.
8. Cohen, David. 2001. *In cyberuniversities, a place for S. Koreans women*. The chronicle of Higher Education. 6 Apr., ol.47, No.30, P.
9. Latta, Gail F. 1998. *The virtual university: Creating an emergent reality*. Nebraska Reports Research. No. 143, P. 44.
10. Kikowski, Roth. 2000. *The essential bridge: A new breed of Information professional is*. Managing Information. Vol. 7, No. 3, P. 40.
۱۱. دباغ، ندا. ۱۳۸۰. کامپیوتر (دوشنبه ۱۷ اردیبهشت)
12. Antonucci, Robert V. 2000. *Seven myths about Online colleges: A view from inside*. New Englands Journal of Higher Education, Vol. 15, No. 3.P.
13. Arenson, Karen W. 2000 *Columbia sets pace in profiting off research*. New York Times. 2 Aug., P.10.
14. Gladieux, Lawrence E. 1999. *The virtual*

آنها می‌توانند از هر موقعیتی بدون محدودیت مکانی و زمانی در کلاس‌ها شرکت نمایند. در دانشگاه‌های مجازی استاد و دانشجو همدیگر را در طول ترم ۳ یا ۴ روز می‌بینند یا اصلاً نمی‌بینند و استاد نقش حمایت‌کننده را دارد نه معلم. (۱۱) پر واضح است که در چنین محیط‌هایی اساتید بیشتر وقت خودشان را صرف فراگیری روش‌های تدریس می‌کنند. تجربه دانشگاه هارکورت نشان داده است، اساتدانی که مدت سه هفته برای آموزش مهارت‌های تدریس Online می‌گذرانند تقریباً ۵۰ درصد بیشتر از وقت کار با دانشجویان‌شان در کلاس‌های سنتی است، یعنی بعد از اینکه مهارت‌های تدریس چگونگی ارائه مطالب را فرا گرفتند معمولاً آنها هم وقت کمتری را برای جلسات و بحث‌ها و... صرف می‌کنند بلکه از طریق ارتباطات با یکدیگر به ارائه مطالب خودشان می‌پردازند. (۱۲) در نتیجه در این وضعیت دانشگاه‌های سنتی باید با تجربه این نوع روش‌ها و استفاده از تکنولوژی‌های پیشرفته به تدریس: ۱. خودشان را با چنین وضعیتی وفق داده و بخشی از سیستم آموزشی خودشان را Online بنمایند تا زمینه انتقال از سنتی به مجازی فراهم شود. ۲. به دانشجویان در زمینه طرز استفاده از تکنولوژی اطلاعات و شبکه‌هایی از قبیل: اینترنت، پایگاه‌های اطلاعاتی و سایر شیوه‌های توزیع اطلاعات و روش‌های درست اطلاع‌یابی را آموزش بدهند. ۳. با تخصیص بودجه کافی به بخش‌های کامپیوتر و مراکز اینترنتی خود و ایجاد مراکز تولید اطلاعات و انتقال داده‌های قوی، مقدمات استفاده از فن‌آوری در انتقال داده‌ها و ارائه موضوعات و مفاهیم به کاربران خودشان هر چند در محدوده‌ای کوچک فراهم آورند. ۴. به اساتید خود شیوه‌های تدریس از طریق اینترنت را آموزش دهند تا هر چه بیشتر با محیط‌های

